

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Кафедра вокально-хорового, хореографічного та образотворчого мистецтва

«До захисту допускаю»
Завідувач кафедри вокально-хорового,
хореографічного та образотворчого
мистецтва, професор

_____ Ірина БЕРМЕС
« ____ » _____ 2025 р.

**Contemporary dance:
культурологічний та мистецтвознавчий аспекти**

**Спеціальність 024 Хореографія
Освітня програма «Хореографія»**

Магістерська робота
на здобуття кваліфікації – магістр хореографії

Автор роботи Роман Марія Володимирівна _____

**Науковий керівник кандидат мистецтвознавства,
доцент Фриз Петро Іванович _____**

Дрогобич , 2025

АНОТАЦІЯ

Contemporary dance: культурологічний та мистецтвознавчий аспекти

У кваліфікаційній роботі розглянуто поняття про contemporary dance та його інтерпретацію в культурології та мистецтвознавстві.

Дослідження відзначається тим, що запроваджено понятійні засади contemporary dance та охарактеризовано його інструментарій; розглянуто історичні етапи становлення contemporary dance у контексті світової культури; визначено філософські, культурологічні та естетичні засади contemporary dance.

Проаналізовано мистецтвознавчі особливості лексичного матеріалу, композиції та драматургії contemporary dance, особливості творчо-постановчого процесу та його методичні підходи; визначено вплив contemporary dance на сучасний культурний простір та хореографічну освіту. Основні положення та матеріали можуть бути використані при розробці програм та науково-методичних матеріалів, факультативів та альтернативних методик підготовки здобувачів закладів різного типу: вузів, коледжів, шкіл мистецтв, професійних та аматорських хореографічних об'єднань.

ANNOTATION

Contemporary dance: cultural and art history aspects

The thesis examines the concept of contemporary dance and its interpretation in cultural studies and art history.

The study is notable for introducing the conceptual foundations of contemporary dance and describing its tools; examining the historical stages of contemporary dance development in the context of world culture; and defining the philosophical, cultural and aesthetic foundations of contemporary dance.

The art-historical features of the lexical material, composition and dramaturgy of contemporary dance, the features of the creative and staging process and its methodological approaches are analysed; the influence of contemporary dance on the modern cultural space and choreographic education is determined. The main provisions and materials can be used in the development of programmes and scientific and methodological materials, optional courses and alternative training methods for applicants to various types of institutions: universities, colleges, art schools, professional and amateur choreographic associations.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО ТАНЦЮ	
1.1. Історія розвитку contemporary dance в контексті світової культури.....	9
1.2. Методологія дослідження contemporary dance.....	14
РОЗДІЛ 2. МИСТЕЦТВОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ТА ТЕХНІК CONTEMPORARY DANCE	
2.1. Тілесні практики як художній інструмент contemporary dance.....	19
2.2. Композиційні та драматургічні принципи contemporary dance	25
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧО-ПОСТАНОВОЧНОГО ПРОЦЕСУ В CONTEMPORARY DANCE	
3.1. Організаційні принципи і методи творчо-постановочного процесу.....	32
3.2. Аналіз постановки	34
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	46

ВСТУП

У ХХ–ХХІ ст. хореографічне мистецтво переживає фундаментальні трансформації, які зумовлені динамікою соціокультурних процесів, змінами у філософському осмисленні тілесності та розвитком нових художніх практик. Одним із найяскравіших явищ сучасної хореографії стає contemporary dance — напрям, що сформувався на перетині модерну, постмодерністських експериментів, соматичних технік та перформативного мистецтва. Він відображає духовні пошуки епохи, глобальні культурні зміни та нове ставлення людини до власного тіла як до засобу самовираження, комунікації та творчого пізнання.

Contemporary dance у сучасному культурному просторі постає як унікальна форма хореографічного мистецтва, що поєднує різні техніки, філософські підходи та художні концепції. Він формує новий спосіб пластичної комунікації, торкаючись глибинних питань тілесності, індивідуальності, свободи вираження та культурного досвіду. Contemporary dance виходить за межі традиційної танцювальної системи, відмовляючись від канонів класичної техніки й наголошуючи на природності руху, імпровізації, тілесній автономії та міждисциплінарності.

Актуальність теми зумовлена тим, що contemporary dance сьогодні є не лише художнім явищем, а й важливим культурним феноменом, який активно впливає на розвиток сучасного танцювального театру, перформансу, медіамистецтва, освіти та простору культурних практик. У сфері вітчизняної хореографії contemporary відіграє дедалі важливішу роль, формуючи нові підходи до сценічної творчості, мистецької педагогіки та постановочної діяльності балетмейстера. Попри це, наукове осмислення contemporary dance в українському мистецтвознавстві та культурології все ще перебуває на етапі становлення, що визначає необхідність комплексного теоретичного та аналітичного дослідження.

Ступінь наукової розробленості теми представлений працями зарубіжних та українських дослідників, присвяченими історії модерного та постмодерного

танцю, соматичним практикам, філософії тілесності, а також аналізу творчості сучасних хореографів. Як зазначає О. Хендрик, поняття «contemporary» (англ.) дослівно означає сучасний і прийшло на зміну понять «модерн», «постмодерн», «неоавангард» і «актуальне мистецтво» та зайняло неосяжний фізичний, віртуальний і концептуальний вимір [27, 256]. В Україні, на думку мистецтвознавців, contemporary dance як танцювальний напрям виник наприкінці 1990-их – початку 2000-их. Серед найвідоміших українських хореографів-постановників цього напрямку хореографії назвемо Радугу Поклітару, який 2006 року створив авторський театр «Київ модерн-балет», та Олену Коляденко, яка є художнім керівником балету «Freedom»[31, 73-74]. Водночас питання культурологічної сутності contemporary dance, його естетичних закономірностей і структурно-композиційних особливостей потребують подальшого системного вивчення.

Об’єкт дослідження — contemporary dance як явище сучасної хореографічної культури.

Предмет дослідження — культурологічні та мистецтвознавчі аспекти формування, становлення і розвитку contemporary dance у світовому та українському контекстах.

Мета дослідження — комплексно проаналізувати contemporary dance як культурного та мистецького феномену, визначити його специфіку, провідні естетичні принципи, структурні характеристики та роль у сучасній світовій і національній хореографії.

Для досягнення мети необхідно вирішити **завдання**:

1. Розглянути історичні етапи становлення contemporary dance у контексті світової культури.

2. Визначити філософські, культурологічні та естетичні засади contemporary dance.

3. Проаналізувати мистецтвознавчі особливості лексичного матеріалу, композиції та драматургії contemporary, особливості творчо-постановчого процесу та його методичні підходи.

4. Визначити вплив contemporary dance на сучасний культурний простір та хореографічну освіту.

Методи дослідження базуються на поєднанні історичного, мистецтвознавчого, культурологічного, порівняльно-аналітичного, семіотичного та практично-спостережного підходів, що забезпечують комплексність і міждисциплінарність роботи.

Наукова новизна дослідження полягає у системному аналізі contemporary dance як гібридного культурологічного та художнього явища, у визначенні його місця в сучасній хореографічній картині світу, а також у висвітленні специфіки розвитку contemporary у вітчизняному культурному контексті.

Практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання теоретичних положень і висновків у навчальному процесі хореографічних закладів, у розробці педагогічних методик contemporary dance, у постановчій діяльності та подальших мистецтвознавчих дослідженнях. Таким чином, магістерська робота спрямована на глибоке осмислення contemporary dance як важливої складової сучасної культури, що відображає нову парадигму тілесності, творчості та мистецького мислення. Результати дослідження можуть бути використані при розробці програм та науково-методичних матеріалів, факультативів та альтернативних технологій підготовки студентів для навчальних закладів різного типу: вузів, коледжів, шкіл мистецтв, професійних та аматорських хореографічних об'єднань.

Апробація і впровадження результатів дослідження. Основні положення та висновки магістерської роботи викладено у виступах, що виголошувались на наукових семінарах з проблематики написання магістерських робіт кафедри вокально-хорового, хореографічного та образотворчого мистецтва (протокол № 10 від 27 листопада 2024 р.; протокол № 3 від 27 травня 2025 р.; протокол № 5 від 29 жовтня 2025 р.); щорічній звітній науковій конференції студентів факультету початкової освіти та мистецтва (1 квітня 2025 р.); відображені у збірнику матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Scientific Innovation: Theoretical Insights and

Practical Impacts» (Фриз П., Роман М. **Історія розвитку contemporary dance в контексті світової культури**. *Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference «Innovations in Science: From Theoretical Foundations to Practical Impact»* (November 24-26, 2025, Antwerp, Belgium). European Open Science Space, 2025. P.47–50. URL: https://www.eoss-conf.com/wp-content/uploads/2025/11/Antwerp_Belgium .);

попередньому захисті магістерських робіт на засіданні кафедри вокально-хорового, хореографічного та образотворчого мистецтва факультету початкової освіти та мистецтва ДДПУ ім. Івана Франка.

Структура. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (38 найменувань).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО ТАНЦЮ

1.1. Історія розвитку contemporary dance в контексті світової культури

Історія contemporary dance пов'язана з процесом тривалих трансформацій хореографічного мистецтва ХХ-ХХІ століть, у межах яких відбулися суттєві зміни у розумінні тіла, руху, простору та художньої комунікації. Contemporary dance сформувався не як окрема техніка, а як парадигма танцю, що поєднала модерністські пошуки, постмодерну філософію, соматичні практики й мультидисциплінарні мистецькі підходи.

Зародження сучасної танцювальної мови пов'язане з іменами піонерів модерн-дансу — Айседори Дункан, Марти Грем, Рудольфа фон Лабана, Мері Вігман. Вони започаткували революцію у хореографії, відмовившись від канонів класичного балету та проголосивши нові принципи, серед яких:

- свобода руху;
- природність;
- вираження внутрішнього стану;
- індивідуальність виконавця;
- взаємодія з простором як з активним елементом.

Саме модерн створив базу для подальших експериментів, підкресливши значення тілесної автентичності та емоційної правдивості.

Поворотним етапом розвитку стали постмодерні експерименти 1960–1970-х років, які пов'язані з діяльністю Judson Dance Theater у Нью-Йорку. Хореографи Івон Рейнер, Стів Пекстон, Тріша Браун відмовлялися від театральності, драматургії та виразності, пропонуючи:

- мінімалізм;
- побутовий рух;
- імпровізацію;
- відсутність ієрархії;
- децентралізацію композиції.

Стів Пекстон створив контактну імпровізацію, яка змінила розуміння партнерської взаємодії, ваги та довіри між танцюристами. Тріша Браун експериментувала з простором, виносячи танець за межі сцени: на дахи, стіни, в непризначені для перформансу місця. Постмодерні танцівники проголошували принцип: «будь-який рух може стати танцем», що розширило межі хореографічного мистецтва.

У другій половині ХХ століття (1980–1990-і роки) contemporary dance формується як окрема течія, поєднавши елементи модерну, постмодерну, джазу, танцювального театру та східних тілесних практик. З'явилася нова хвиля хореографів, які сформували основи contemporary dance як явища:

- Піна Бауш — танцювальний театр, психологічна драматургія;
- Іржі Кіліан — синтез класики та модерну;
- Мерс Каннінгем — випадковість, нова композиційна структура;
- Вільям Форсайт — деконструкція балетної техніки;
- Марк Морріс — музичність та драматургія руху.

Цей період характеризується поглибленням філософських основ танцю та переосмисленням ролі тіла у культурному процесі.

У глобалізованому просторі ХХІ століття contemporary dance набуває статусу світового явища й інтегрується в культурні процеси різних країн.

Відбувається:

- активний обмін техніками;
- розвиток міжнародних резиденцій;
- взаємодія з перформативними мистецтвами;
- залучення мультимедійних технологій.

Важливими постають концепції:

- соматичної педагогіки (release technique, Alexander technique, Body-Mind Centering);
- граничної тілесності (практики екстремального досвіду, імпульсивні техніки);
- міксу культур (європейські, афро-карибські, азійські тілесні традиції);

- мультимедійності (інтерактивні простори, відеопроєкції, сенсорні технології).

Contemporary dance стає платформою для дослідження соціальних тем — ідентичності, гендеру, тілесності, екології, травматичного досвіду, урбаністичних процесів. В Україні contemporary dance активно розвивається з 1990-х років. Провідними центрами стали Київ, Львів, Харків, Одеса. На становлення вплинули українські та європейські хореографи, фестивальні платформи, резиденції та приватні танцювальні школи. Поширюються техніки contemporary, імпровізація, перформативні практики, що формують власну національну специфіку через синтез модерної пластики та українських культурних кодів. Проблема розвитку сучасного танцю Західної Європи ХХ століття, розглядалась у монографії О. Чепалова «Хореографічний театр. Західної Європи ХХ ст.», у якій мистецтвознавець простежує динаміку розвитку нових видів танцювального мистецтва в різних країнах, залежно від традицій художньої культури та соціальних умов [33]. Дослідниця модерн танцю М. Погребняк звертає увагу на новітні пошуки балетмейстерів через діяльність персоналій, аналізують основні етапи розвитку модерн танцю в Європі та Україні [24; 25]. Мистецтвознавець та дослідник хореографічного мистецтва Д. Шариков у свої працях [35; 36] висвітлює питання становлення хореографічного мистецтва в Україні в аспекті розвитку сучасних жанрів хореографії. У контексті світової культури contemporary постає як мистецтво, що:

- відображає філософію сучасної людини;
- переосмислює тілесний досвід;
- поєднує різні мистецькі практики;
- формує новий рівень комунікації між виконавцем і глядачем.

Це не лише танець, а культурний спосіб мислення, що відображає динаміку глобального світу, гібридність культур, цифрові трансформації та пошук автентичної тілесності.

Contemporary dance сформувався як художнє явище, що поєднує філософські ідеї ХХ–ХХІ століття, нову тілесну естетику та постмодерні принципи творчості. На відміну від класичного танцю, який ґрунтується на строгих канонах, contemporary орієнтується на природність руху, внутрішню свободу та індивідуалізоване художнє висловлювання. Його філософія зосереджена на розумінні тіла як осередку досвіду, емоцій, пам'яті та культурної ідентичності.

О. Чепалов визначає філософські засади contemporary dance [32, 211]:

1. Людина як цілісність: тіло + свідомість. Contemporary dance розглядає тіло не лише як фізичний інструмент, але як носій суб'єктивності. Спираючись на феноменологію М. Мерло-Понті та тілесну філософію, contemporary проголошує принцип: рух починається з внутрішнього переживання, а не зовнішньої форми.

Це зумовлює увагу до соматики, усвідомленості, дихання, внутрішніх імпульсів та органічної моторики.

2. Свобода та індивідуальність. Однією з ключових філософських ідей є відмова від жорсткої системи правил. Танцівник отримує право на власну інтерпретацію, імпровізацію, особистісне прочитання руху. Свобода не хаотична — вона базується на глибокому розумінні тіла й на здатності до свідомого самоконтролю.

3. Пошук автентичності. Contemporary прагне правдивості й природності. Рух не повинен бути штучним або декоративним — він відображає реальні емоції, життєві стани та внутрішні процеси людини. Танцівник не «грає роль», а переживає її тілесно.

4. Взаємодія з простором і часом. На відміну від традиційних форм, сучасний танець трактує простір не як фон, а як партнера взаємодії. Простір може «тиснути», «розширюватися», бути статичним або динамічним, а тілесні акценти змінюються відповідно до його властивостей. Час у contemporary — це не лише ритм, а й внутрішня тривалість, розтягнення, тиша, пауза.

5. Міждисциплінарність. Contemporary танець існує на перетині філософії, театру, перформативних практик, психології та візуального мистецтва. Така відкритість відображає постмодерну ідею «розмитості меж» між видами мистецтва.

Також у колі наукових інтересів естетичні основи contemporary dance. На думку Н. Федотової естетика contemporary dance значною мірою відрізняється від традиційної хореографічної естетики. Науковиця зазначає такі естетичні риси сучасного танцю [29, 350]:

1. Природність і органічність руху. У центрі — рух, який впливає з природної механіки тіла: використання ваги; робота з гравітацією; перетікання; спіралі, відпускання («release»); техніки підлоги («floor work»).

Це формує естетику природності та тілесної щирості.

2. Мінімалізм і простота. Contemporary відмовляється від декоративності та надмірної ефектності. Естетика часто ґрунтується на мінімальних рухах, тиші, сповільненості, що дозволяє глядачу зосередитися на внутрішньому процесі танцівника.

3. Перформативність і театральність. Танець перетворюється на перформанс, де важливими стають: емоція; переживання; дія; концепція; ідея.

Тіло стає засобом художнього висловлювання, а не лише технічним інструментом.

4. Естетика недосконалості. На відміну від балету, contemporary не прагне до «ідеального» тіла або «правильних» форм. Недосконалість, індивідуальні особливості, вразливість, різноманітність тілесності — стають художньо цінними.

5. Децентралізація композиції. У contemporary може бути відсутнім «центральный» танцюрист, симетрія чи класична структура. Композиція може розгортатися: хаотично, імпровізаційно, фрагментарно, у форматі «відкритої форми». Це відповідає естетиці постмодерної культури [36, 72–74].

Отже, філософські принципи contemporary безпосередньо визначають його естетику:

Свобода → імпровізація.

Тілесність → органічний рух.

Автентичність → відсутність декоративності.

Постмодернізм → відкриті форми та міждисциплінарність.

Таким чином, contemporary dance — це не лише танцювальна техніка, але й цілісна система художнього мислення, в основі якої лежить тілесна філософія, індивідуальність і пошук нових способів вираження людиною самої себе.

1.2. Методологія дослідження contemporary dance

Методологія дослідження contemporary dance ґрунтується на міждисциплінарному підході, оскільки цей вид хореографічного мистецтва поєднує культурологічні, мистецтвознавчі, філософські та тілесно-соматичні компоненти [6]. Для комплексного аналізу contemporary dance, як вважає Р. Горбачук, необхідним є залучення широкого спектра методів, що дозволяють досліджувати танець як художній, соціокультурний та комунікаційний феномен [10, 197]. Дослідження базується на сучасних культурологічних концепціях (постмодернізм, інтермедіальність, тілесність у культурі), а також на мистецтвознавчих підходах до аналізу хореографічних творів. Опора на філософські ідеї феноменології, тілесної естетики та перформативності забезпечує глибше розуміння специфіки руху як форми мислення та комунікації. Теоретичною основою роботи слугують праці провідних дослідників і хореографів ХХ–ХХІ століття: Р. Лабана, М. Грем, М. Каннінгема, П. Бауш, С. Пекстона, Т. Браун, В. Форсайта, а також сучасні дослідження соматички та перформативних мистецтв [1; 2; 5; 13; 18; 30]. Мистецтвознавці пропонують методи дослідження:

1. Історико-хронологічний метод. Використовується для реконструкції процесу формування contemporary dance, визначення ключових етапів розвитку та виявлення культурно-історичних тенденцій, що вплинули на становлення цього напрямку.

2. Мистецтвознавчий метод. Дозволяє проаналізувати структурні, композиційні й технічні особливості contemporary dance. За його допомогою досліджуються:

- хореографічні форми;
- пластичні техніки (release, floor work, contact improvisation, flying low);
- драматургія руху;
- взаємодія тіла з простором і часом.

Цей метод забезпечує можливість глибокого аналізу творів та авторських стилів хореографів.

3. Порівняльно-аналітичний метод. Застосовується для зіставлення contemporary dance з іншими танцювальними системами — класичним балетом, модерном, джаз-танцем, перформативними практиками. Завдяки цьому методу виявляються унікальні риси contemporary та його міждисциплінарна природа.

4. Культурологічний аналіз. Дає змогу розглядати contemporary dance у ширшому контексті сучасних культурних процесів:

- глобалізації;
- урбанізації;
- мультикультуралізму;
- цифрової трансформації;
- філософії тілесності та перформативності.

Цей підхід дозволяє інтерпретувати contemporary як соціокультурний текст і феномен сучасної цивілізації.

5. Метод інтерпретації та семіотичний аналіз. Використовується для осмислення символічних, концептуальних і смислових структур танцю. Розглядається рух як знакова система, що транслює сенси, емоції та художні ідеї.

6. Спостереження та аналіз відеоматеріалів. Практичний аспект дослідження передбачає перегляд та аналіз:

- сценічних постановок;
- перформансів;

- майстер-класів;
- відеодокументації репетицій.

Це дає можливість оцінити реальні технічні, естетичні та драматургічні особливості contemporary dance.

7. Метод експертного опитування. За потреби може застосовуватися для збору даних від професійних хореографів, педагогів, виконавців contemporary dance. Він допомагає уточнити специфіку тренінгу, постановчої роботи та сучасних тенденцій у розвитку напрямку.

8. Практично-аналітичний метод. Передбачає залучення власного виконавського та педагогічного досвіду (якщо це доречно для магістерської роботи). Дозволяє дослідити contemporary dance зсередини — через тілесні практики, рухові експерименти, постановчі процеси.

Запропонована методологія забезпечує комплексність аналізу contemporary dance, поєднання мистецтвознавчих, культурологічних і філософських підходів, глибоке осмислення тіла як культурного тексту, можливість виявити особливості становлення contemporary у світовій культурі та в українському контексті, міждисциплінарний характер дослідження, який відповідає природі contemporary dance як гібридного художнього явища.

Аналіз авторських стилів дозволив зрозуміти специфіку творчо-постановочного процесу та різні шляхи вираження художньої ідеї через рух.

1. Піна Бауш (Pina Bausch) вважається однією з найвпливовіших фігур танцювального театру. Її стиль характеризується:

- поєднанням танцю та театру;
- психологічною драматургією;
- експериментами з темпом, паузами та ритмом;
- використанням побутових жестів і метафоричних образів;
- глибокою взаємодією з музикою та простором.

Бауш створила танцювальний театр, де фізичний рух і емоційний стан стають єдиним художнім висловом.

2. Мерс Каннінгем (Merce Cunningham). Стил ь Каннінгема відрізняється:

- акцентом на незалежність музики та руху;
- використанням випадковості та алгоритмічних композицій;
- формуванням рухового матеріалу через структуровані, але не драматургічно спрямовані вправи;
- активною роботою з простором і траєкторіями;
- дослідженням випадкових поєднань рухів для створення нових форм.

Каннінгем розглядав танець як автономну систему, де кожен елемент руху має власну цінність незалежно від змісту.

- 3. Вільям Форсайт (William Forsythe). Стил ь Форсайта базується на деконструкції класичної балетної техніки:
- акцент на геометрії простору та динаміці ліній;
- використанням імпровізаційних партитур для генерації матеріалу;
- експериментах із темпом, рівнями та ваговими центрами;
- поєднанні структурованої композиції з відчуттям свободи руху.

Форсайт створив систему, де танець постає як динамічна архітектура руху.

4. Тріша Браун (Trisha Brown). Стил ь Тріши Браун характеризується:

- використанням простору нестандартним чином (стіни, дахи, сходи);
- акцентом на легкості та перетікання руху;
- розвитком контактів із гравітацією та імпульсами;
- спрощенням форм руху до основних принципів фізики та тіла.

Її підхід демонструє, що танець можна створювати за межами сцени, інтегруючи середовище у руховий процес.

5. Іржі Кіліан (Jiří Kylián). Стил ь Кіліана поєднує класичну техніку та сучасні елементи:

- ліричність, чуттєвість і емоційну глибину;
- синтез балетної точності та сучасної пластики;
- плавні переходи між абстрактним і драматичним рухом;
- тонке відчуття музики та ритму;

- використання групової динаміки та ансамблевих композицій.

Кіліан створив власну естетику, де емоційна сила руху інтегрується з композиційною структурою.

6. Охад Нахарін (Ohad Naharin). Стиль Нахаріна ґрунтується на техніці Gaga, яка включає:

- дослідження внутрішніх відчуттів та імпульсів;
- мобільність суглобів і спонтанність руху;
- відсутність жорстких правил, акцент на індивідуальному досвіді;
- поєднання ритму, простору та емоційного настрою.

Gaga дозволяє танцівнику вільно генерувати рух, створюючи унікальні пластичні рішення та персональну мову тіла. Кожен хореограф contemporary dance створив унікальну рухову мову, що відображає його концептуальні, культурологічні та тілесні підходи. Авторські стилі впливають на творчо-постановочний процес, визначають методи тренінгу, імпровізації та взаємодії з колективом. Аналіз стилів провідних хореографів допомагає сформувати методологічні орієнтири для навчання та постановки contemporary dance. Різноманітність підходів демонструє багатоплановість contemporary dance, його здатність поєднувати техніку, творчість, емоційність та культурологічні сенси.

У культурологічному аспекті contemporary dance виступає важливим засобом трансляції соціальних настроїв, ідей і проєкцій сучасності. Він акумулює досвід урбанізації, цифровізації, глобалізації та переосмислює взаємодію людини з простором, часом, тілом і соціумом. Рух у contemporary стає не лише естетичним елементом, а й філософським висловлюванням, способом діалогу з глядачем, маркером цінностей постмодерної культури.

РОЗДІЛ 2. МИСТЕЦТВОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ТА ТЕХНІК CONTEMPORARY DANCE

2.1. Тілесні практики як художній інструмент у contemporary dance

Тілесні практики в contemporary dance є фундаментальним засобом формування рухового матеріалу, художнього висловлювання та педагогічного процесу. На відміну від класичної хореографічної системи, де рух визначається зовнішньою формою та технічними канонами, contemporary зосереджується на внутрішній тілесній організації, природності моторики, пошуку руху через відчуття, імпульси, дихання, вагу й сенсомоторні зв'язки. Саме тілесні практики стають тим інструментом, що відкриває танцівнику шлях до автентичності, свободи та індивідуального художнього голосу.

Тілесні практики — це система соматичних, тренінгових та імпровізаційних методів, спрямованих на розвиток чутливості, усвідомлення тіла, ефективності руху та пластичної виразності. Вони формують нову хореографічну тілесність, у якій провідну роль відіграє не технічний контроль, а органічна взаємодія тіла з простором, гравітацією та внутрішнім імпульсом.

Такі практики ґрунтуються на принципах:

- природності руху;
- цілісності тіла;
- усвідомленості та присутності;
- мінімального м'язового напруження;
- довіри до гравітації та ваги;
- свободи імпровізації;
- активації внутрішніх рухових джерел [34, 45–51].

Соматичні методика є ключовими в розумінні тіла як «інтелектуальної системи». Вони формують основу сучасної пластичної культури, розвиваючи здатність відчувати внутрішні процеси й транслювати їх у рухову форму.

До найважливіших соматичних підходів, які використовуються в contemporary dance, належать [30. 76–78]:

1. Release technique. Базується на принципах відпускання напруги та природної взаємодії з гравітацією. Сприяє:

- економічності руху;
- м'якості та перетікання;
- підвищенню доступності складних технічних елементів;
- розвитку відчуття центрів ваги.

2. Body-Mind Centering (Б. Коен). Зосереджується на тілесній анатомії, роботі з кістками, органами, рідинами. Формує глибоку внутрішню включеність у рух та розширює діапазон емоційної і фізичної виразності.

3. Метод Фельденкрайза. Розвиває ефективність руху через нейромоторне перепрограмування. Дає змогу усунути зайву напругу, покращити координацію та віднайти органічні рухові шляхи.

4. Alexander technique. Фокусується на постуральних звичках, вирівнюванні тіла та оптимізації рухового потенціалу. Використовується для побудови здорової, вільної хореографічної техніки.

Ці практики формують підґрунтя для розвитку тілесної автономії танцівника та розуміння руху «зсередини».

У contemporary dance імпровізація є не лише тренінгом, а й художнім методом побудови сценічного матеріалу. Основні імпровізаційні підходи включають:

• Contact improvisation (С. Пекстон). Взаємодія партнерів через вагу, торкання та спільний центр тяжіння. Розвиває:

- довіру;
- рефлексивність;
- чутливість до мікроімпульсів;
- партнерську комунікацію без слів.

•Task-based improvisation. Побудована на виконанні конкретних завдань: «рухатися від дихання», «змінювати рівні простору», «реагувати на звук». Це стимулює креативність і пошук нових пластичних рішень.

•Improvisation scores (рухові партитури). Створюють структуру для імпровізації і дозволяють поєднувати свободу та композиційну логіку. Імпровізація формує індивідуальний стиль танцівника та здатність до миттєвого художнього реагування [26, 25].

Застосування тілесних практик у постановочному процесі забезпечує:

- автентичність руху та природність пластики;
- глибшу емоційну включеність;
- багатшарову виразність, де рух відображає не зовнішню форму, а внутрішній стан;
- індивідуалізацію виконавця, адже кожне тіло реагує на імпульси по-своєму [24, 15].

Для хореографа тілесні практики є інструментом створення унікального пластичного матеріалу: не копіювання техніки, а генерації руху через дослідження тіла.

Роль тілесних практик у педагогічному процесі неабияка, оскільки у контексті навчання contemporary dance:

- формують свідоме ставлення до тіла;
- запобігають травматизації;
- розвивають функціональність та ефективність руху;
- стимулюють креативність;
- підвищують якість сценічного існування.

Сучасна хореографічна освіта дедалі частіше інтегрує соматіку як базовий компонент занять, що відповідає світовим тенденціям. Тілесність виступає як художня мова contemporary dance. У contemporary тіло — це не лише виконавець руху, а повноцінний художній інструмент, що створює сенси через якість руху, текстуру, наповнення, паузу, дихання, мікродинаміку, взаємодію з простором.

Завдяки тілесним практикам танцівник транслює не задану форму, а живий процес, який стає основою нової хореографічної мови.

Тренінг у contemporary dance є не лише засобом фізичної підготовки виконавця, але й інструментом творчого пошуку, формування хореографічної мови та розвитку емоційно-психофізичної виразності. Для хореографа-постановника тренінг виступає фундаментом усього постановочного процесу, оскільки саме через якісно вибудовану систему занять формується тілесність танцівника, його здатність до імпровізації, розширення технічних меж та освоєння складних пластичних завдань [22, 246].

У сучасній хореографічній практиці тренінг розглядається як комплекс методів, спрямованих на:

- розвиток природності руху;
- підсилення здатності до глибинного тілесного усвідомлення;
- формування функціональної техніки;
- пошук індивідуального рухового голосу;
- підвищення готовності до творчого експерименту.

Тренінг у contemporary суттєво відрізняється від класичного: він не ґрунтується на формалізованій техніці, а орієнтований на дослідження тіла, на процес, на здатність адаптувати рух до художньої ідеї.

Основні компоненти тренінгу contemporary dance:

1. Соматична підготовка. Включає техніки Release, BMC, Фельденкрайза, Айлендер тощо. Спрямована на:

- оптимізацію м'язового тону;
- розвиток дихальної підтримки;
- покращення рухової економії;
- глибоке усвідомлення центру та периферії тіла.

Соматичні вправи допомагають хореографу-постановнику сформувати виконавця, здатного працювати з нюансами якості руху, що є ключовим у contemporary.

2. Техніка роботи з вагою та гравітацією. Одним із головних принципів contemporary є природне використання ваги, падіння, відштовхування, переміщення маси тіла у просторі. Тренінг включає:

- floorwork;
- падіння та підйоми;
- зміни рівнів;
- катання та ковзання;
- центрування та підключення до нижнього двигуна (тазу).

Для постановника це інструмент створення м'яких, пластичних, але силових рухових рішень.

3. Робота з простором. Тренінг сприяє розвитку:

- просторової обізнаності;
- орієнтування у складних траєкторіях;
- здатності до групової взаємодії.

Хореограф використовує ці навички для побудови композиційних структур, переміщень, сценічних “малюнків” та партнерських взаємодій.

4. Контактна робота та партнеринг. Контактна техніка (contact improvisation) є центральною у contemporary. Партнеринг — це техніка взаємодії двох або більше танцюристів, побудована на фізичному контакті, довірі та спільному русі в просторі. Основний принцип полягає у відчутті та спільному управлінні вагою один одного, що дозволяє створювати складні силові підтримки, імпровізації та творчий діалог. Партнеринг — це не просто виконання окремих підтримок, а спільний рух і творча взаємодія, де кожен учасник веде або рухається за іншим. В основі техніки лежить вміння відчувати партнера, передавати і приймати його вагу, що допомагає уникнути травм і робить рух точним і граціозним. Для успішного партнерства потрібна емпатія і довіра між партнерами, щоб вони могли відчуті і передбачити рухи один одного [16. 171].

Отож, вона формує:

- довіру між виконавцями;

- здатність відчувати вагу партнера;
- реактивність і чутливість до імпульсу;
- уміння імпровізувати в парі або групі.

Це розширює можливості хореографа-постановника у створенні сценічних дуетів, тріо та ансамблевих фрагментів.

5. Імпровізаційний тренінг. Імпровізація є основним інструментом генерації лексичного матеріалу, тому включена у тренінг щоденно. Вона може бути:

- структурованою (task-based improvisation);
- вільною;
- тематичною;
- спрямованою на емоційне або сенсорне дослідження.

Завдяки цьому хореограф отримує унікальні, «живі» пластичні рішення, що не можуть бути створені за допомогою традиційної техніки.

6. Розвиток дихання та голосу. У contemporary тіло і голос часто взаємодіють.

Тренінг включає:

- дихальні вправи;
- вокальні резонансні практики;
- поєднання руху й звучання.

Це підсилює сценічну присутність танцівника та розширює художній арсенал постановника. Для постановника тренінг є платформою, на якій вибудовується:

- хореографічна лексика виконавців;
- унікальний стиль колективу;
- готовність до експерименту;
- здатність працювати з абстрактними ідеями;
- психофізична витривалість, необхідна для складних постановок.

Якісно організований тренінг дозволяє швидко генерувати матеріал, гнучко змінювати хореографічні завдання, адаптувати танцівників до артистичних вимог. Тренінг є комунікаційним інструментом у репетиційному процесі, оскільки формується спільний руховий «код» між постановником та

танцівниками. Іншими словами, тренінг — це мова, якою колектив починає однаково мислити тілом. Це забезпечує:

- єдність стилю;
- чіткість виконання;
- внутрішню зібраність колективу;
- довіру між учасниками;
- комфортний психологічний клімат.

Таким чином тренінг стає не просто фізичною підготовкою, а важливим елементом побудови творчої взаємодії.

У сучасних практиках хореографи часто використовують тренінг як інструмент створення матеріалу для вистави. Це може бути:

- імпровізація за тематичним завданням;
- соматичний пошук форми;
- партитурна робота зі структурою;
- експерименти з якістю руху;
- взаємодія з музичними або візуальними стимулами.

Такий підхід робить процес постановки колективно-творчим та дослідницьким, що відповідає світовим тенденціям розвитку contemporary dance.

2.2. Композиційні та драматургічні принципи contemporary dance

Contemporary dance вирізняється особливою увагою до композиції та драматургії, адже рух у цьому жанрі виступає не лише як фізична дія, а як носій художнього, емоційного та концептуального змісту. Композиційні та драматургічні принципи contemporary dance формують логіку постановки, її внутрішню структуру та естетичну цілісність, забезпечуючи ефективне поєднання техніки, тілесності та художньої ідеї. Енська О., Максименко А., Ткаченко І. визначили такі композиційні принципи contemporary dance:

1. контраст і динаміка: контраст використовується для створення драматичних ефектів, різкої зміни ритму, якості руху або рівнів простору,

динаміка композиції забезпечує: відчуття руху і розвитку; підкреслення ключових моментів; емоційне наповнення сцени.

2. просторова організація: простір у contemporary dance не є лише фоном. Основні принципи роботи з простором:

- рівні та висоти (floorwork, mid-level, high-level);
- траєкторії руху (прямі, криволінійні, хаотичні);
- формування групових схем (соло, дует, ансамбль);
- взаємодія з реквізитом або сценічним середовищем.

3. модульність та варіативність: контемпорарі часто будується за принципом модульної композиції, де фрагменти руху можуть комбінуватися у різних варіаціях, що забезпечує:

- гнучкість постановки;
- адаптацію до конкретного простору;
- можливість експерименту з порядком та тривалістю елементів.

4. ритм і час: ритм contemporary dance підкреслює емоційне та смислове навантаження руху:

- використання змін темпу, пауз, затримок;
- взаємодія з музичними та немусичними звуками;
- створення відчуття часу як пластичного елемента.

5. контакт і взаємодія: групова композиція будується на принципах:

- контактної роботи та взаємної підтримки;
- реакції на партнерів;
- зміни центрів ваги та рівнів, що створює динамічну групову структуру.

Горбачук Р. обґрунтовує драматургічні принципи contemporary dance, зокрема:

1) наративна та абстрактна драматургія – contemporary dance поєднує наративну драматургію, що передає конкретну сюжетну лінію, емоції чи психологічні стани; абстрактну драматургію, яка базується на пластичних формах, ритмі, взаємодії з простором та музикою без прямого сюжету.

2) тема та ідея постановки. Драматургія будується навколо центральної ідеї або концепції, що визначає: емоційний та змістовий вектор руху; характер взаємодії між танцівниками; темпоритм і розвиток композиції.

3) конфлікт та розвиток. Як і в драматичному мистецтві, contemporary dance часто використовує принцип конфлікту: внутрішнього (психологічного, емоційного); зовнішнього (взаємодія між танцівниками, з простором чи музикою) [9. 198].

Цей принцип формує кульмінації та структурні піки постановки.

5. контрапункт і ритмічна поліфонія. Використання контрастних якостей руху у паралельних лініях композиції дозволяє створити багатошарову драматургію: одночасне поєднання спокійних і швидких рухів; різні рівні емоційного навантаження; синхронність і асинхронність групи для підкреслення смислового контрасту.

6. пауза та тиша: пауза у contemporary dance є потужним драматургічним засобом: підкреслює значущість рухового акценту; створює простір для емоційного резонансу; допомагає управляти увагою глядача.

У contemporary dance композиційні та драматургічні принципи взаємопов'язані:

- композиція визначає структуру та логіку руху;
- драматургія надає цій структурі зміст та емоційний вектор.

Цей взаємозв'язок дозволяє органічно поєднувати техніку і виразність, створювати цілісні сценічні образи, підкреслювати унікальність авторського стилю хореографа.

Творча імпровізація є одним з ключових компонентів contemporary dance і виступає невід'ємним інструментом у роботі хореографа-постановника. У сучасних хореографічних практиках імпровізація використовується не тільки як метод тренінгу, але й як спосіб генерації рухового матеріалу, формування емоційно-сміслових образів та розвитку індивідуальної творчої виразності танцівника. Цей процес базується на здатності виконавця діяти тут-і-тепер, спираючись на внутрішні імпульси, тілесну пам'ять та сенсорні стимули.

Творча імпровізація у contemporary dance – це процес моментального народження руху, що виникає без попередньої фіксованої партитури. Вона передбачає:

- свободу вибору рухового рішення;
- залучення тілесних, емоційних і когнітивних ресурсів;
- інтеграцію тілесного досвіду та уяви;
- здатність реагувати на зовнішні і внутрішні стимули.

Імпровізація має не хаотичний, а структурований характер, оскільки ґрунтується на спеціально розроблених методах, які сприяють удосконаленню рухової техніки й творчого мислення виконавця.

Типи імпровізації в contemporary dance:

1. Вільна імпровізація – передбачає повну свободу руху без завдань чи обмежень. Сприяє:

- розкриттю автентичності;
- подоланню тілесних і психологічних блоків;
- пошуку індивідуальної пластичної мови.

2. Завданнева (task-based) імпровізація. Пропонується певна інструкція для виконавця: «рухатися від дихання», «досліджувати геометрію кінцівок», «відреагувати на музику лише через вагу тіла». Такий підхід є одним із найефективніших для постановника, адже дозволяє спрямувати творчий процес у потрібне русло.

3. Контактна імпровізація побудована на взаємодії партнерів через вагу, торкання, опори та імпульси. Розвиває:

- чутливість;
- довіру;
- рефлексивність;
- здатність імпровізувати в дуетній або груповій взаємодії.

4. Структурована імпровізація (improvisation scores) передбачає створення певної структури — теми, ритмічного циклу, траєкторії або просторової партитури.

Забезпечує чіткість композиції при збереженні свободи руху.

У сучасному постановочному процесі імпровізація часто є джерелом рухових фрагментів, які згодом трансформуються у фіксовану хореографію.

Хореограф-постановник може:

- давати завдання, пов'язані з тематикою майбутньої постановки;
- створювати імпровізаційні рамки для відкриття нових рухових якостей;
- відбирати найцікавіші моменти імпровізації для подальшої розробки [6,43].

Такий підхід підсилює індивідуальність постановки та уможливорює народження унікальної хореографічної мови. Творча імпровізація відіграє важливу роль у роботі хореографа-постановника, а саме:

–формує художню концепцію – імпровізація допомагає постановнику досліджувати різні рухові стратегії й перевіряти їх відповідність ідеї. Це процес «живого пошуку», впродовж якого концепція уточнюється й розширюється.

– розкриває творчий потенціал виконавців. Імпровізація розкриває внутрішні ресурси виконавців, дозволяючи їм пропонувати власні рішення, що робить постановку більш колективною та глибшою за змістом.

– виявляє та розвиває індивідуальну пластику. Під час імпровізаційних занять балетмейстер бачить природні здібності виконавців і може будувати роль чи партію з урахуванням цих особливостей.

–підсилює емоційність та сценічну присутність. Імпровізація активізує процеси внутрішньої роботи, дозволяє танцівникам мислити тілом, реагувати щиро та миттєво, що посилює драматичну напругу й виразність на сцені.

–створює унікальну естетику постановки. Імпровізація дає змогу уникнути шаблонів і повторень, сприяє появі нестандартної пластики, що стає характерною рисою вистави.

У постановочному процесі імпровізація виконує важливу педагогічну функцію, зокрема:

- навчає танцівника слухати тіло та довіряти йому;
- розвиває здатність до миттєвого прийняття рішень;
- формує артистичну свободу;
- сприяє розвитку уяви та креативності;
- покращує командну взаємодію у колективі [6, 101].

Таким чином, творча імпровізація стає не лише технічним компонентом, але й методом формування професійної самостійності виконавця. Імпровізаційний метод став частиною світових практик contemporary dance. Відомі хореографи — Мерс Каннінгем, Піна Бауш, Вільям Форсайт, Огай Клеман, Охада Нахарін — активно використовували імпровізацію як метод створення вистав. У багатьох сучасних колективах саме імпровізація є головним шляхом побудови матеріалу. Це свідчить про те, що творча імпровізація є не другорядним елементом, а центральним принципом сучасної хореографії.

Під час імпровізації танцівники:

- вчаться чути один одного;
- відкриваються емоційно;
- вибудовують взаємну довіру;
- набувають досвіду колективного творення.

Таким чином, імпровізація сприяє створенню позитивного психологічного клімату та командній роботі, що, певним чином, підвищує ефективність постановочної роботи.

З погляду мистецтвознавства contemporary dance формує новий тип хореографічної мови, де композиція, техніка та драматургія визначаються не формальними правилами, а авторською концепцією та сенсовим наповненням. Взаємодія танцю з іншими видами мистецтв — перформансом, театром, інсталяцією, медіамистецтвом, відеоартом — створює поліфонічний художній текст, у якому рух стає лише одним із рівнів комунікації. Мистецтвознавчий

аналіз contemporary включає дослідження тілесних стратегій, просторових рішень, індивідуальних технік (release, floor work, contact improvisation, flying low тощо), а також авторських стилів провідних хореографів.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧО-ПОСТАНОВОЧНОГО ПРОЦЕСУ В CONTEMPORARY DANCE

3.1. Організаційні принципи і методи творчо-постановочного процесу

Творчо-постановочний процес у contemporary dance являє собою складну систему взаємодії хореографа, виконавців, простору та концептуальної ідеї постановки. Ефективність цього процесу визначається як рівнем технічної підготовки танцівників, так і ступенем розвитку їх артистичних і творчих здібностей, а також психологічним кліматом у колективі. Contemporary dance відрізняється високою динамікою творчого пошуку, тому методика організації постановки потребує інтеграції тілесних практик, імпровізації та системного педагогічного підходу. Постановка contemporary dance включає одночасну роботу над технічними, артистичними та творчими складовими. Комплексний підхід передбачає:

- розвиток фізичної підготовки та соматичних навичок;
- формування виразності через імпровізацію;
- освоєння композиційних та драматургічних принципів.

Постановочний процес має поетапну структуру:

- Ознайомлення з концепцією та ідеєю постановки;
- Пошук і генерація рухового матеріалу через імпровізаційні вправи;
- Впровадження та опрацювання пластичних і технічних елементів;
- Комбінування матеріалу у сценічну композицію;
- Репетиції, уточнення та фіналізація постановки.

Ефективність роботи визначається рівнем довіри, відкритості та підтримки в колективі. Психологічний комфорт сприяє більшій сміливості у творчому пошуку, готовності до експерименту, швидшому засвоєнню складних рухових завдань. Постановочний процес contemporary dance характеризується міждисциплінарністю, що передбачає інтеграцію різних мистецьких дисциплін: музики, театру, відео- та перформативних практик. Постановник повинен

враховувати взаємодію руху та звуку, ритмічні та просторові структури, емоційні акценти та сценічний ефект.

Мистецтвознавці визначили такі методи реалізації творчо-постановочного процесу:

1. Метод розв'язання творчих завдань. Цей метод передбачає активне залучення танцівників до генерації руху на основі конкретних завдань:

- дослідження простору;
- пошук різних якостей руху;
- робота з гравітацією та ваговими центрами;
- імпровізаційні сценарії за темою постановки.

2. Метод експериментальної композиції . Цей метод сприяє формуванню сценічного матеріалу шляхом проб і помилок, комбінацію різних пластичних елементів, імпровізації та партитури. Постановник виступає фасилітатором процесу, спрямовуючи творчі пошуки виконавців.

3. Тілесно-орієнтований метод, який побудований на використанні тілесних практик (Release technique, Body-Mind Centering, Contact improvisation) як інструменту розвитку рухової гнучкості та виразності. Дозволяє:

- відчутти імпульс руху зсередини;
- досягти природності та органічності пластики;
- підвищити емоційну включеність у постановку.

4. Імпровізаційний метод, який означає, що імпровізація застосовується як засіб генерації матеріалу та розвитку індивідуального художнього голосу. Вона сприяє:

- створенню унікальної хореографічної лексики;
- залученню кожного виконавця до творчого процесу;
- адаптації руху до концептуальної ідеї постановки.

Хореограф-постановник складає план із врахуванням:

- рівня підготовки танцівників;
- етапів розвитку композиції;

- використання імпровізації та тілесних практик;
- інтеграції музики, світла та сценографії.

Постановник створює безпечне середовище для експериментів, зокрема: пропонує завдання, які стимулюють пошук; підтримує відкриту комунікацію; фіксує найцікавіші результати для подальшої розробки.

Поєднання тілесних практик, імпровізації та композиційної роботи дозволяє досягти максимальної глибини постановки та органічності руху. Творчо-постановочний процес є важливою складовою розвитку contemporary dance, оскільки підвищує якість виконавської майстерності, формує індивідуальний стиль танцівників, сприяє народженню нових форм і пластичних рішень, забезпечує психологічний комфорт у колективі, розширює межі хореографічної мови та естетичних пошуків.

Отож, композиційні принципи contemporary dance визначають логіку просторового, ритмічного та групового розташування руху. Драматургія задає змістовний і емоційний вектор постановки, забезпечуючи глибину сприйняття глядача. Взаємодія композиції та драматургії є основою ефективного творчо-постановочного процесу і дозволяє реалізувати індивідуальний авторський стиль хореографа. Вміння поєднувати ці принципи є ключовим для розвитку contemporary dance як сучасного мистецтва. Методика організації та реалізації творчо-постановочного процесу є ключовою для розвитку contemporary dance як художнього і культурного феномену, забезпечуючи поєднання технічної досконалості, художньої виразності та творчої свободи.

3.2. Аналіз постановки «На хвилі почуттів»: загальна характеристика, опис комбінацій і рухів

Contemporary dance (контемп) — це напрям сучасної сценічної хореографії, який виник у XX столітті як відповідь на потребу звільнити танець від жорстких правил класичного балету та дати виконавцеві більше індивідуальності й емоційної свободи. Основою стала ідея, що тіло не повинно

підкорятися єдиній канонічній техніці — воно має виражати природність, почуття та внутрішні стани.

Постановка танцю є художньою інтерпретацією музичного матеріалу, спрямованою на створення емоційно-образної картини засобами руху, пластики та сценічної дії. У центрі композиції — внутрішній стан танцівників і динаміка їхніх взаємовідносин, які розкриваються через синтез техніки contemporary, акторської гри та просторової драматургії.

Хореографічна мова побудована на поєднанні природності руху й технічної майстерності: зміні рівнів, імпульсах, релізах, елементах off-balance, підпадання та взаємодіях у дуетах і групах. Постановка не прагне до симетрії — навпаки, використовує асиметрію, індивідуальність виконання та різні вектори руху, що підсилюють емоційну напругу та створюють ефект живого розвитку. Основою композиції є контраст: плавність — і різкість, висота — і падіння, ізоляція — і згуртованість. Зміна малюнків танцю формує драматургію: від роз'єднаності персонажів до сходження в спільний простір. Важливу роль відіграють паузи, тиша, спрямованість погляду, дихання — вони підкреслюють психологічну взаємодію танцівників і впливають на сприйняття глядачем.

Музичне оформлення об'єднує пластику та відтіняє емоційний розвиток номера. Хореограф використовує варіації темпу, зміни ритмічної структури та музичні акценти як драматичні опори для руху. Світло й костюм підтримують концепцію постановки, підсилюючи образність та підкреслюючи динаміку групових і сольних епізодів.

Постановка танцю спрямована не лише на демонстрацію техніки, а передусім на розкриття емоційного сенсу та художньої ідеї — трансляцію внутрішнього переживання через рух.

«На хвилі почуттів» — це емоційно насичена танцювальна постановка, що переносить глядача у внутрішній світ переживань, пов'язаних із коханням, його розквітом, руйнуванням та відродженням.

Сюжет твору розгортається на напівтемній сцені, де приглушене світло створює атмосферу інтимності, тонкого психологізму та відвертого занурення в

людські почуття. Центральними персонажами є хлопець і дівчина, костюми яких виконані у чорно-білій гамі, що підкреслює контрастність їхнього емоційного стану, а макіяж із затемненими очима додає драматизму та виразності їхнім обличчям.

Танцювальна історія починається з м'якого променя світла, який виділяє пару на тлі темряви, символізуючи народження їхнього кохання. Їхні рухи плавні, м'які, наповнені ніжністю та взаємною довірою; вони обіймаються, торкаються одне одного, їхнє тіло ніби продовжує подих партнера. Хореографія цього етапу вирізняється легкими підйомами, синхронною роботою корпусів та плавними переходами з рівня в рівень, передаючи чистоту та гармонійність їхнього почуття.

Та поступово на сцені починає наростати внутрішній конфлікт, світло змінюється на холодніші відтінки, і пара розривається, відходячи в різні сторони сцени. Починається період болю розлуки: рухи стають різкими, ламаними, фрагментованими, у них з'являється хаотичність, що передає дезорієнтованість та внутрішній розпад персонажів.

Вони танцюють окремо, демонструючи втрату рівноваги й опори, а їхнє тіло, скуване тягарем переживань, рухається ніби всупереч власній волі. Вирази обличчя передають відчай, розгубленість, беззахисність перед болем втрати, а музика, що стає напруженішою та сумнішою, підсилює атмосферу емоційної ізоляції.

Попри це, сюжет поступово приводить героїв до переосмислення власних почуттів: їхні шляхи знову перетинаються, але вже зовсім в іншій якості — тепер їх рухи наповнені не лише ніжністю, а й внутрішньою силою та рішучістю. Пара тягнеться одне до одного, ніби долаючи невидимі бар'єри, а їхня хореографія, хоча й залишається емоційною, набуває стійкості та впевненості.

Це символізує відродження почуття, яке пройшло випробування, але не зникло. Вони знову з'єднуються у спільному русі, який поєднує плавність та

вибухові елементи, передаючи силу кохання, здатного витримати будь-які труднощі.

Завершальна частина постановки освітлюється теплим золотистим світлом, яке огортає сцену м'яким сяйвом надії, підкреслюючи головну ідею твору: кохання, навіть переживши біль і втрати, може зцілити душу та подарувати новий початок.

Опис малюнків і фігур танцю

№	Малюнок танцю	Такти	Опис малюнку
1	Д ~ Д ~ ↗ ↗ Х ~ Х	4 Такти	Партнери плавно зближуються. Дівчина залишається в легкому русі на місці, хлопець робить хвильовий вихід корпусом. ~ — хвильовий рух корпусом ↗ — крок-підхід
2	Д ∪ ← Х ↖ ↗ Х → ∪ Д	8 Тактів	Партнери рухаються по великому колу назустріч один одному. У центрі — оберт дівчини та присідання хлопця. ← → — рух назустріч ∪ — плавний оберт
3	Х → → → Д Х ↘ ↙ Д	8 Тактів	Паралельний рух у двох лініях. Хлопець виконує акцентовані кроки та падіння корпусу, дівчина — ковзний рух з легкими підскоками. → — напрям руху ↘ ↙ — плавні переходи лінії
4	Д ∪ ↑ Х ↗ Х	4 Такти	Партнери у фронтальній лінії. Дівчина виконує оберт із підняттям руки, хлопець робить широкий крок уперед і підводить її. ∪ — оберт

			↑ — підйом руки
5	$D \sim X \sim$ $\searrow \swarrow$ $D \leftarrow X \rightarrow$	8 Тактів	Партнери розходяться по дузі, виконуючи хвильові рухи руками. Потім сходяться до центру, створюючи «розкриття почуттів». $\sim \sim \leftarrow \rightarrow$ — дугові переходи $\searrow \swarrow$ — спуск у підлогу
6	$X \leftrightarrow D \leftrightarrow$ $\nearrow \searrow$ $D \leftrightarrow X \leftrightarrow$	8 Тактів	Перехресні траєкторії. Дівчина виконує оберт і ковзання підлоги, хлопець — хвилю корпусом. $\leftrightarrow \leftrightarrow$ — перехрещення $\nearrow \searrow$ — вихід до центру
7	\blacklozenge $\rightarrow D \quad D \leftarrow$ $X X$ \blacklozenge	4 Такти	Фінальне поєднання. Танцівники сходяться у центр, виконують єдину хвилю корпусом і створюють фінальну позу-силует хвилі. \blacklozenge — фінальна поза $\rightarrow \leftarrow$ — вихід до центру

Опис комбінацій для дівчини

Комбінація № 1

У перші чотири такти дівчина починає з плавного коливання корпусу у вертикальній площині. Руки м'яко піднімаються перед собою, округлюються над головою і через сторони переходять до рівня грудей. Погляд спрямований уперед, рухи виконуються на напівпальцях із легким перенесенням ваги з ноги на ногу. На п'ятому–восьмому тактах виконується хвиля корпусом у підлогу: рух починається з голови, переходить у грудну клітку, живіт і закінчується м'яким присіданням. Руки ковзають уздовж лінії тіла та завершують рух перед грудьми.

З дев'ятого по дванадцятий такти виконуються дрібні кроки вперед із різкими видихами та роботою рук у діагоналі. Корпус залишається низьким, погляд спрямований у напрямку руху. На кожному другому кроці одна рука різко виноситься вгору, утворюючи динамічний акцент.

На останніх чотирьох тактах виконується контемп-падіння в бік: дівчина переносить вагу на одну ногу, корпус нахилиється, рука тягнеться у протилежний бік. Після падіння виконується переكات по підлозі та підйом через згортання тіла. Фінальна позиція — стоячи на напівпальцях, руки вгору, спокійний подих.

Комбінація №2

Перші чотири такти — обертання на напівпальцях із плавним виносом руки у діагональ. Корпус вільно слідує за рухом, плечі опускаються, підборіддя злегка підняте.

На четвертому такті виконується різкий видих і скидання рук униз.

П'ятий–восьмий такти — ковзання по підлозі з переходом у широкий випад. Руки ковзають по підлозі, грудна клітка розкривається вперед, спина витягується.

На восьмому такті — сильний поштовх корпусом назад і підйом у вертикаль.

Дев'ятий–дванадцятий такти — робота стоп: дрібні стрибки з мінімальною висотою, але високою динамікою. Руки виконують різкі акценти в різних площинах — угору, у бік, до центру. Погляд спрямований прямо, рухи точні та емоційні.

Останні чотири такти — вихід у баланс. Дівчина піднімає ногу вперед або назад, руки формують м'яку округлу лінію. Корпус стабільний, дихання рівне. Комбінація завершується спокійним опусканням руки й м'яким кроком у бік.

Комбінації для хлопця

Комбінація №1

Перші чотири такти танцівник виконує широкі кроки з перенесенням ваги та активною роботою рук. Корпус трохи нахилений уперед, що створює відчуття імпульсу. Руки працюють у протилежному напрямку від ноги, плавно виходячи у діагоналі.

На п'ятому такті виконується різкий імпульс угору — стрибок із групуванням корпусу. Руки йдуть різко назад, щоб посилити виштовхування.

На шостому та сьомому тактах виконується розкручування корпусу на 360° з м'яким приземленням. Погляд фіксує точку для збереження рівноваги.

На восьмому такті танцівник переходить у низьку позицію — широкий випад, руки розкриті в сторони. Корпус витягнутий, спина довга.

З дев'ятого по дванадцятий такти виконується серія різких контемпорарі-акцентів: падіння корпусу вперед, підйом, винос ноги з розкручуванням плечей. Рухи швидкі, енергійні, добре читаються в просторі.

На тринадцятому–чотирнадцятому тактах руки роблять широкий замах, готуючи стрибок.

На п'ятнадцятому такті — високий стрибок з відведенням ніг у сторони або групуванням.

Шістнадцятий такт завершується сильною фіксацією: ноги на ширині плечей, руки на корпусі або вгору, погляд уперед. Комбінація має виглядати силовою та емоційною.

Комбінація № 2

Перші чотири такти — кроки з низькою подачею корпусу вперед. Руки активні, рухаються у зворотній траєкторії від ніг. Корпус пружний, ноги працюють у півпальцях.

П'ятий такт — різкий поштовх угору та короткий стрибок із замахом однієї руки.

Шостий–сьомий такти — розвинений поворот у високій позиції з фіксацією кінців руху.

Восьмий такт — падіння в підлогу через коліно та ковзання вперед. Руки стабілізують корпус, погляд спрямований уперед.

Дев'ятий–дванадцятий такти — серія перекатів у підлозі з подальшим підйомом через хвилю хребта. Рухи плавні, але енергійні, з акцентами на переходах.

Останні чотири такти — заключний акцент: випад у бік, винос руки в діагональ, потім стрибок із виносом коліна. Завершення — чітка стійка з відкритою грудною кліткою.

Опис костюмів

Костюм для дівчини повинен підкреслювати пластику та свободу рухів, не обмежуючи амплітуду й дозволяючи чітко зчитувати лінії тіла.

1. Верхня частина костюма.

Облягаючий топ або боді з еластичної тканини. Рукави можуть бути відсутні або мати довжину $\frac{3}{4}$. Колір — нейтральний (чорний, графіт, тілесний, білий або пастельний), щоб акцент переносився на рух. Матеріал — матовий, без зайвого блиску.

2. Нижня частина костюма

Широкі штани або спідниця-штани з легкої, добре драпірованої тканини. Довжина — до щиколоток або трохи вище. Фасон — вільний, з високою посадкою. Костюм не повинен заважати обертанню, стрибкам і роботі корпусу.

3. Додаткові елементи Можливе використання напівпрозорої накидки або довгої стрічки, яка додає пластичності та підсилює хвилеподібні рухи. Накидка має прикріплюватися на плечах або талії так, щоб не зміщувалася під час активної роботи.

4. Взуття та волосся Танець виконується босоніж або в спеціальних шкіряних напівчешках тілесного кольору. Волосся зібране в пучок або низький хвіст, обличчя відкрите, щоб не закривати міміку.

Опис костюма для хлопця

Костюм для хлопця має підкреслювати силу та свободу руху, залишаючись динамічним і еластичним.

1. Верхня частина костюма Обтягуюча майка, топ або облягаюча футболка з м'якої еластичної тканини. Колір — однотонний, найчастіше чорний, сірий,

синій або білий. Форма прилягає до тіла, щоб підкреслити роботу м'язів і корпусу.

2. Нижня частина костюма Штани з м'якого трикотажу або тонкого котону, які добре тягнуться та не обмежують рух. Посадка середня або висока, силует — вільний, але не надто широкий. Довжина — повна або трохи укорочена, щоб відкрити роботу стопи.

3. Додаткові елементи Можливе використання жилета, легкого кардигану або тканинного поясу, які додають виразності в обертах, падіннях та хвилях корпусу. Елементи повинні бути без ґудзиків і жорстких деталей — лише м'які тканини.

4. Взуття та зачіска Танець виконується босоніж для максимального контакту з підлогою. Волосся акуратно зібране або коротке, щоб не падало на очі.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі «Contemporary dance: культурологічний та мистецтвознавчий аспекти» здійснено комплексне дослідження сучасного танцю як культурного, естетичного та мистецького феномену, що формується на перетині різних художніх традицій, тілесних практик, філософських концепцій і соціокультурних процесів. Проведений аналіз дозволив окреслити ключові особливості contemporary dance та визначити його місце у системі сучасного сценічного мистецтва.

Передусім з'ясовано, що становлення contemporary dance відбувалося в умовах глобальних змін культурних парадигм, що зумовило відмову від строгих канонів і перехід до принципів свободи, тілесності, індивідуалізації руху й розширення меж танцювального висловлювання. Виявлено, що contemporary dance не є стилем у традиційному розумінні, а становить відкриту систему, що інтегрує різні техніки, підходи та композиційні стратегії. Визначено основні філософські та естетичні засади contemporary dance, зокрема: феномен тілесності як носія досвіду, ідеї феноменології та екзистенціалізму, концепції соматички, імпровізаційності та перформативності. Показано, що рух у contemporary dance постає не як відтворення зовнішньої форми, а як процес переживання й самовираження, що створює принципово нову естетику — естетику руху як внутрішнього стану, що народжується в моменті.

Культурологічний аналіз contemporary dance дав змогу встановити його вплив на формування сучасних художніх практик, міждисциплінарних форматів і перформативних стратегій. Contemporary dance інтегрує досвід театру, музики, перформансу, візуального мистецтва, що перетворює його на універсальну мову комунікації та чуттєве відображення суспільних трансформацій. Він є формою саморефлексії культури, яка актуалізує проблеми тіла, ідентичності, свободи, взаємодії людини з простором і технологіями.

Важливим результатом дослідження стало узагальнення авторських стилів провідних хореографів contemporary dance (Піна Бауш, Мерс Каннінгем, Вільям

Форсайт, Тріша Браун, Охад Нахарін, Іржі Кіліан та ін.). З'ясовано, що кожен із них сформулював власну рухову мову, техніку та композиційну систему, які не лише розширили межі хореографічного мистецтва, але й визначили сучасні тенденції у створенні танцювальних творів. Авторські стилі виявлено як ключовий чинник еволюції contemporary dance і розвитку методологічної бази хореографічної освіти. У практичній частині роботи проаналізовано специфіку творчо-постановочного процесу в contemporary dance: принципи тренінгу, імпровізації, побудови композиції та драматургії. Встановлено, що ефективна постановочна діяльність базується на поєднанні тілесних практик, технічної підготовки, творчих методів генерації руху, психологічного комфорту в колективі та індивідуальної роботи з виконавцем. Обґрунтовано, що contemporary dance потребує нової системи взаємодії хореографа й танцівника, де важливу роль відіграє партнерська модель співпраці, свобода художнього пошуку та вміння працювати з імпульсом і внутрішньою мотивацією руху.

Проведене дослідження дало змогу сформувати цілісне уявлення про contemporary dance як багатовимірне мистецьке явище. Сучасний танець виступає простором творчої свободи й культурного діалогу, інтегруючи традиції та інновації, інтуїтивність і структурність, тілесність і концептуальність. Він не лише відображає актуальні художні тенденції, але й формує нові способи мислення про тіло, рух і мистецтво загалом.

Отже, contemporary dance є важливим напрямом розвитку сучасної хореографії, що має значний потенціал для подальших наукових досліджень. Його відкрита структура, багатогранність технік, міждисциплінарність та гнучкість методів створюють широкі можливості для мистецтвознавчого, культурологічного та практично-хореографічного аналізу, а також визначають перспективи його застосування в освітньому, сценічному й соціокультурному контекстах. Contemporary dance виступає явищем, що поєднує пластичне мистецтво, філософію тіла, естетику сучасної культури та інноваційні творчі практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Безклубенко С. Мистецтво: терміни та поняття. У 2 т. Т. 2. М–Я : енциклопедія. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2010. 256 с.
2. Безрученков Ю. Мистецьке значення діяльності театрів танцю початку ХХІ століття, на прикладі театру танцю «Відлуння» м. Львів. *Молодий вчений*. 2019. № 8 (72), серпень. С. 21-24. URL : <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7779>
3. Бернадська Д. Пластика вільного танцю. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2008. Вип. 4. С. 64-68.
4. Бернадська Д. Сучасна хореографія в контексті синтезу мистецтв. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2013. № 7. С. 78–86.
5. Бігус О. Дефініція поняття «сучасний танець» у науковому дискурсі. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2021. № 2. С. 188–193.
6. Вишеславський Г. Contemporary art України – від андеграунду до мейнстріму / Ін-т проблем сучасного мистецтва НАМ України. Київ : ІПСМ НАМ України, 2020. 256 с.
7. Герц І. Мистецтво Марти Грем у контексті становлення сучасного європейського танцю. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2016. № 4. С. 75–79.
8. Герц І. Тілесність як компонент танцювальної виразності. *Культура України. Серія : Мистецтвознавство*. 2017. № 56. С. 77–87.
9. Горбачук Р. Танець модерн (сучасний танець): характеристика та технічні принципи. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. Напрямок : Мистецтвознавство. 2018. № 28. С. 196–201.
10. Грек В. Імпровізація в хореографії: поліаспектність проявів. *Вісник національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. № 2. С. 463–466.

11. Енська О., Максименко А., Ткаченко І. Композиція танцю та мистецтво балетмейстера: навчальний посібник. Суми, 2020. 157с.
12. Колногузенко Б. Мистецтво балетмейстера : навч.-метод. матеріали / Б. Колногузенко Харків : ХДАК, 2007. 85 с.
13. Корисько Н. Хореографія як контемпоране мистецтво: культурологічний аспект. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2015. № 2. С. 101–105.
14. Літовченко О. Репрезентативні орієнтири хореографічних творів в сучасному мистецькому просторі. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський зб.наук. пр. молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 58. Том. 1. С. 101–107. URL : <https://doi.org/10.24919/2308-4863/58-1-15>
15. Лі Чжо. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ. Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства. *Матеріали і тези ІХ Міжнародної конференції молодих учених та студентів (Одеса 20-21 жовтня 2023 р.)*. Т. 2. Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2023. URL : <http://dspace.pdpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/19148/1/Musical%20and%20choreographic%20education%20in%20the%20context%20of%20culture.pdf>
16. Лук'яненко К. Мистецтво контемпорарі і танець контемпорарі: міждисциплінарний ракурс. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 2. С. 170–174.
17. Маншилін О. Становлення та розвиток сучасного танцю в Україні. *Танцювальні студії*. 2018. № 1. С. 37–47.
18. Маншилін О. Формування методології творчості М. Каннінгема в контексті авангардних течій у мистецтві середини ХХ ст. *Вісник КНУКіМ*. Серія : Соціальні комунікації. 2013. № 2. С. 116–122.

19. Маншилін О. Хореологія Рудольфа Лабана. *Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого*. 2013. № 12. С. 170–178.
20. Маркевич С., Шутяк Н. Формування літературно-сценічних образів персонажів у малій формі танцю. *Сучасне хореографічне мистецтво: тенденції та перспективи розвитку*: навчально-методичний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка кафедра режисури та хореографії, 2020. Ч. III. С. 80–96.
21. Мова Л. Особливості фахової підготовки хореографів (Contemporary dance). *Наукові записки [Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Педагогічні науки]*. 2022. Вип. CLIV(154). С. 107–116.
22. Небесник А. Прояви постмодерн-хореографії в Україні. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2016. № 37. С. 245–251.
23. Перова Г., Майбенко О. Імпровізація в хореографії: історико-хронологічні та соціальні ракурси. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2022. № 2. С. 142–147.
24. Погребняк М. «Contemporary dance»: поняття та основні етапи формування школи. *Тенденції і перспективи розвитку світового хореографічного мистецтва : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., Полтава, 6–7 грудня 2010 р. Полтава : ПНПУ, 2011. С. 14–18.*
25. Погребняк М. Танець «модерн» ХХ ст. : витоки, стильова типологія, панорама історичної ходи, еволюція. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2015. 321 с.
26. Пучков А. Художня мова контемпорарі як форма візуальної заумі: до постановки проблеми. *Вісник КНУКіМ. Мистецтвознавство*. 2021. Вип. 5. С. 23–33.
27. Хендрик О. Поняття contemporary dance та композиції його хореографічного тексту. *Вісник Національної академії керівних кадрів*

- культури і мистецтв.* 2017. № 3. С. 128–132. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2017_3_29
28. Хендрик О. Проблема забезпечення навчально-методичним інструментарієм дисципліни "Танець Контемпорарі" у внз України. *Культура України. Серія : Мистецтвознавство.* 2016. Вип. 54. С. 255–265. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kum_2016_54_26
29. Федотова Н. Культурологічні засади та основні техніки танцю контемпорарі. *Питання культурології.* 2022. № 40. С. 349–358.
30. Федотова Н. Поняття «Contemporary Dance» (танець контемпорарі): культурологічні, філософські та мистецтвознавчі підходи. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.* 2021. № 4. С. 75–80. URL : https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4205/Visnyk_4_2021-DOI_1-75-80.pdf?sequence=1&isAllowed=y
31. Федотова Н. Прояви танцю контемпорарі як мистецтва в Україні. *Танець і процеси ідентифікації: історія і сучасність* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції, Київ, 15–16 квітня 2022 р. Київ : КНУКіМ, 2022. С. 72–75.
32. Чепалов О. Філософія танцю. Передовий досвід українських учених. *Танцювальні студії.* 2018. (2). С.10–17. URL : <https://doi.org/10.31866/2616-7646.2.2018.154356>
33. Чепалов О. Хореографічний театр. Західної Європи ХХ ст. Харків : ХДАК, 2007. 344 с.
34. Шабаліна О. Пластичність. Мова. Тіло. Київ : ФОП Поліщук О.В., 2017. 194 с.
35. Шариков Д. Аналіз твору «Sinfonia estravaganza» та сучасних жанрів хореографії сьогодення. *Виховний та мистецький вплив сучасного хореографічного мистецтва на розвиток творчих здібностей молоді.* Львів : ЦТДЮГ, 2014. С. 37–50.

36. Шариков Д. Contemporary dance у балетмейстерському мистецтві : навч. посіб. Київ : Київський міжнародний університет, 2010. 173 с.
37. Юхимик Ю. «Contemporary Art»: симуляція мистецтва. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2013. Вип. 31. С. 17–24.
38. Kwan S. When is Contemporary Dance? *Dance Research Journal*. 2017. № 49(3). P. 38–52.